

Ekonomik Olarak Dezavantajlı Bölgelerde Görev Yapan Ortaokul Müdürlerinin Liderlik Davranışları*

Leadership Behaviors of School Principals Who Work in Economically Disadvantaged Regions

Kenan ÖZCAN**, Aydın BALYER***, Ali YILDIZ****

Öz: Eğitim durumu ile yoksulluk arasında bir ilişki vardır. Yoksulluk tarihin her döneminde ve dünyanın her bölgesinde insanoğlunun en önemli sorunu olmuştur. Türkiye'nin özellikle kırsal bölgelerinde ve kentlerin çeperlerindeki mahallelerde kaliteli eğitim olanaklarından yeterince faydalanamayan bu ve nedenle merkezi sınavlarda başarılı olamayan dezavantajlı nüfus oldukça fazladır. Akademik başarısı düşük öğrenciler okulu terk etmekte ve aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla günlük, geçici işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki kentlerin kenar mahallelerinde ve özellikle mevsimlik işçi göçünün yoğun olduğu şehirlerde daha fazla görülebilmektedir. Bu çalışma, kentin dezavantajlı mahallelerindeki ortaokullarda görev yapan okul yöneticilerinin yoksulluk, yoksunluk, sosyal dışlanma ve aileleriyle mevsimlik göç yaşayan öğrencilerin okula devam etmeleri ve başarılarını artırmak için hangi çalışmaları yürüttükleri ve liderlik davranışlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, olgu bilim deseni ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde ölçüt örnekleme yöntemi ve verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Şehrin dezavantajlı kenar mahallelerindeki ortaokullarda öğrencilerin başarısız olması ailelerin yoksul, yoksun, çocuklarına karşı ilgisiz ve eğitime duysuz olmalarının yanısıra, okulların eğitim kadrosu ile fiziki ve teknik alt yapı yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Öğrenci başarısının artırılması yönünde ortaokul yöneticilerinin çaba göstermelerine karşın, dönüşümsel, karizmatik ve vizyoner liderlik özelliklerinin geliştirilmesi konularında eğitime gereksinimlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, mevsimlik göç, ortaokul yöneticisi, liderlik

Abstract: It is considered that there is a relationship between poverty and being disadvantaged. Poverty has been one of the most important problems at every phase of human life in the world in the human history. It is a reality that there is a heavy disadvantaged population in rural and suburbs of the cities in Turkey. Especially, in the cities of the Southeast part of the country have been the places where there are poor and seasonal workers. This study purposes to determine the leadership behaviors and the efforts that they show in order to eliminate the problems originating from poverty, deprivation, and social exclusion and attendance problem stemming from immigration because of seasonal workers' immigration and increase their academic success. The study was conducted with phenomenological design. The working group was determined by criterion sampling and the data were analyzed with descriptive analysis technique. Results reveal that families' poverty, their exclusion, unconsciousness, their indifference and insensitiveness towards to their children cause the students' failure as well as schools' physical conditions, and academic backgrounds of the students. It was concluded that despite the principals' efforts to increase the success of the schools, they need education to raise their behaviors in transformational, charismatic and visionary leadership behaviors.

Keywords: Poverty, seasonal immigration, elementary school administrator, leadership

Giriş

Bireylerin eğitim olanaklarına ulaşmada dezavantajlı olmaları ile yoksulluk arasında bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Dezavantajlı olma, toplumun geneli tarafından kolaylıkla ulaşılabilen ekonomik,

*Çalışmanın ilk hali 3rd International Eurasianeducational Research Congress, 11-14 Mayıs 2016, Muğla, Türkiye, kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Sorumlu Yazar: Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adıyaman-Türkiye, ORCID: 0000-0002-2106-0972, e-posta: kozcan@adiyaman.edu.tr

***Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul-Türkiye, ORCID: 0000-0003-1784-2522, e-posta: balyer@yildiz.edu.tr

****Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul-Türkiye, ORCID: 0000-0003-3033-9171, e-posta: acyildiz@gmail.com

sağlık, eğitim, istihdam, saygı, toplumsal destek, bilgiye erişme, kültürel ve sosyal olanaklardan mahrum kalma olarak tanımlanabilir. Bu durum doğuştan ya da sonradan toplumsal ilişkiler içinde ortaya çıkmaktadır.

Araştırmalar dezavantajlı olma ile değişik çocuğun eğitim süreçleri dışında kalması ya da suça yönelmesi gibi risk faktörleri arasında bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu konuda yürüttükleri çalışmalarında Bell (1997), Brooks-Gunn ve Duncan (2007) ile McLoyd (1998) insanların yiyecek, giyecek, barınma gibi en temel ihtiyaçları ve yine kişinin eğitim, sağlık gibi temel yaşam standardına ulaşamaması durumu olarak tanımlamaktadırlar. Yoksulluk, tarihin her döneminde ve dünyanın her bölgesinde insanoğlunun en önemli sorunlarından biri olmuştur (Buck ve Deutsch, 2014). Türkiye açısından değerlendirildiğinde ülkemizin kırsal bölgelerinde ve kentlerin kenar mahallelerinde dezavantajlı ve yoksul nüfusun yoğun olduğu bir olgudur. Mevsimlik işçi olarak ülkemizin farklı bölgelerine göç edenlerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalar, bunların genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki kentlerden geldikleri göstermektedir (Yıldız, 2016). Geçimlerini sağlamaya yetecek toprağı bulunmayan ve beşeri sermayeden yoksun olan dezavantajlı aileler, mevsimlik işçi olarak çocuklarıyla birlikte Nisan-Mayıs aylarında endüstri bitkileri ve tarımının yoğun olduğu illere göç etmekte ve Ekim-Kasım aylarında evlerine dönmektedirler. Beleli'ye (2013) göre yaz aylarında açık arazide çocuklarıyla birlikte hiçbir güvencesi olmadan çalışmak durumunda olan bu aileler beslenme, barınma, güvenlik ve sağlık sorunları da yaşayabilmektedirler. Bu süreçte mevsimlik göç nedeniyle aileleriyle birlikte olmak zorunda olmaları nedeniyle her yıl yaklaşık 45 ile 60 gün eğitimlerine devam edemeyen öğrencilerin akademik başarıları düşmekte ve ulusal sınavlarda başarılı olamamaktadırlar. Bu durum zamanla okulu terk etmeleriyle sonuçlanmaktadır.

Agasisti, Avvisati, Borgonovi ve Longobardi (2018), Ferguson, Tilleccek, Boydell, Rummens ve Roth Edney (2007) yürütülen araştırmalarda eğitim süreçlerinin bu yoksulluk ve dezavantajlı olma durumunu ortadan kaldırdığını ortaya koymuşlardır. Yine Bergeson (2006) ve Lacour ve Tissington (2011) düşük gelirli aile çocuklarının ancak %13.2'sinin başarılı olabildiklerini ancak bu dezavantajlı olma durumunun ortadan kaldırılması halinde %43.5'inin akademik olarak başarılı olduklarını bulmuşlardır. Bu durum, yoksulluğun ve mevsimlik göçün kuşaktan kuşağa miras olarak aktarıldığı algısını güçlendirmektedir.

Bireyin ekonomik standartlar ve sosyal olanaklardan mahrum kalması olarak tanımlanan yoksulluk; işsizlik, yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma kısaca dezavantajlı olma ile ilişkili çok boyutlu bir kavramdır. Bu kapsamda Şenses (2001) bireyin gıda, barınma, sağlık ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelire sahip olmaması üzerinde durmaktadır. Durgun (2011) mutlak yoksulluğu, bireyin hak ve özgürlüklerini kullanamaması olarak görmektedir. Dumanlı (1996) ise yoksulluğu bireyler arasındaki gelir, tüketim ve yaşam standartları arasındaki açıklık olarak görmektedir. Yine Aktan (2002) ise yoksulluğu yeterince kaynağa sahip olamamaya dair hissiyat olarak kabul etmektedir.

Yoksulluk ve türlerinin tanımlanmasında, gelişmekte ve sanayileşmiş ülkelerdeki genç yaşta ölüme duyarlılık, sağlık hizmetleri, yeterli gıda ve temiz içme suyuna ulaşamama, uzun dönemli işsizlik, eğitim ve toplumsal dışlanma ve damgalanma gibi farklı indeksler bulunmaktadır (Allen ve Thomas, 2000; İnsel, 2001; Kabaş, 2009). Buna göre yoksulluk, yoksunluğa neden olmaktadır. Eğitimin maddi ve maddi olmayan bir çok getirisinin bulunduğu ve bunun da hem doğrudan yatırım yapan bireye hem de içinde yaşadığı topluma faydası bulunmaktadır (Stiglitz, Sen, Fitoussi, 2009).

Saygılı'ya (2014) göre özellikle çocukluk döneminde örselenme, sevgiden yoksun bırakılma, görüşlerinin hiçe sayılması, engellenme ve boyun eğme, kaygı ve gereksinimlerin engellenmesi ilgi, empati ve korunmasızlık, duygusal yoksunluğa neden olabilmektedir.

Yoksulluk içinde büyümek, çocukların çok yönlü gelişimini olumsuz etkilemektedir. Yoksul aile çocuklarının büyüme ve gelişme dönemlerinde ekonomik, manevi ve duygusal olarak da yoksunluk yaşadıkları söylenebilir. Güçten yoksun olma, yoksulluk, eğitimsizlik ya da ayrımcılıktan dolayı toplumun dışına itilme veya ilişki kopuşu ve sosyal yaşama kolayca katılımın engellenmesi olan sosyal dışlanma; mekânsal, siyasal veya kültürel ayrımcılık nedeniyle oluşabilmektedir (Adaman ve Keyder, 2005).

Yoksulluk, yoksunluk ve sosyal dışlanma gelişmiş ülkeler ile ülkemizin merotropol kentlerde de görülebilmektedir. Metropollerin çeperlerindeki okullara sadece o mahallede yaşayan ve sosyo ekonomik olarak dezavantajlı öğrencilerin devam ettiği bilinmektedir. Aynı şekilde ülkemizin

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki kenar mahallelerinde bulunan ortaokulların öğrenci kaynağının büyük çoğunluğunu kentin dezavantajlı kesimlerinden ve merkez köylerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin devam ettiği okulların fiziki donanım ve teknik altyapısındaki eksiklikler ve eğitim kodrosundaki hızlı değişim okulda başarı ve kalite sorularına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu toplum kesiminin dezavantajlı olmasındaki en önemli neden eğitimden yeterince faydalanamamalarıdır (Ceren ve Çelik, 2015). Özellikle mevcut çalışmanın yürütüldüğü Adıyaman ilinde 1990'lı yıllarda Atatürk Baraj Gölünün yapılması nedeniyle yaklaşık 60.000 kişi topraklarından göç etmiştir. Bunların bir kısmı diğer şehirlere göç etmiştir. Kalanlar ise şehrin kenar mahallelerine yerleşmişlerdir. Çoğu topraksız köylü olmaları veya topraklarının karşılığında devletin ödediği paranın 1990'lı yılların yüksek enflanyonda kısa sürede erimesi nedeniyle aileler hızla yoksullaşmıştır. Yoksul ve eğitim olanaklarından yeterince faydalanamayan bu kesimin çocukları, aileleriyle tarım işlerinde çalışmak için öğretim dönemi tamamlanmadan iki ay önce ayrılmış, okullar açıldıktan iki ay sonra eğitime başlamak durumunda kalmışlardır (Konak, 2002; TBMM, 2015). Buna karşın tarım işçisi olarak çalışan ve eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan öğrencilere öğretmen ve okul yöneticileri tarafından farklı bir öğretim programı ve rehberli hizmetinin sağlanmasında güçlükler yaşanmaktadır. Dünyanın bir çok bölgesinde farklı alanlarda desteğe ihtiyaç duyan öğrenciler bulunmaktadır. Okullar ve öğretmenler bu öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmektedirler (Mulford, Kendall, Ewington, Edmunds, Kendall ve Silins, 2008). Dezavantajlı öğrencilerin sorunlarının çözülmesinde kamu kurumları başta olmak üzere, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin de desteği ve işbirliğine gereksinim duyulmaktadır.

TÜİK'e (2015) göre Adıyaman yaşam indeksine göre vatandaşların %74.8'i temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ve nüfusun sadece %12.6'sının fakülte veya yüksek okul mezunu olduğu belirlenmiştir. Kentte dezavantajlı kesimin çok fazla olması, sosyal yardımların artırmasına da neden olmaktadır. Adıyaman il merkezinde yaklaşık 220.000 kişi yaşamasına karşın, 2002-2012 yılları arasında 211.300 kişiye kömür, 29.389 kişiye aile yardımı, 52.747 kişiye sağlık yardımı ve 98.919 kişiye eğitim yardımı yapılmıştır (Kılınç, 2015). Bu bulgu yoksulluğun il merkezinde yaygın olduğunu göstermektedir.

Dezavantajlı ailelerden ortaokullara gelen öğrenciler; öğretmen, yönetici ve arkadaşlarıyla iletişim, uyum ve davranış problemleri yaşamaktadırlar. Özellikle mevsimlik tarım işçisi olan ve bahar döneminde okuldan erken ayrılan ve güz döneminde derslere geç başlayan öğrencilerin derslerinde başarısız oldukları, okuma becerilerinin zayıf olduğu, okulda arkadaşları tarafından dışlandıkları, yetersiz beslendikleri için fiziksel olarak güçsüz oldukları, argo sözcükler kullandıkları ve olumsuz koşullarda çalıştıklarından sağlık sorunları yaşadıkları belirlenmiştir (Tabcu, 2015). Bu durum öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilemekte ve okulu bırakmalarına neden olabilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde dezavantajlı ailelerin öğrencileri ile sosyo ekonomik statüsü yüksek ailelerin öğrencileri durumları karşılaştırıldığı bir araştırmada çarpıcı sonuçlara ulaşılmıştır (Tauck Family Foundation, 2015). Buna göre dezavantajlı ailelerden gelen okul öncesi bölümü öğrencilerinin akademik, bilişsel ve sosyal beceriler yönünden daha geride oldukları anlaşılmıştır. Yine okulu terk oranının üç kat daha fazla olduğu ve ancak yarısının liseden mezun olabildiği belirlenmiştir. Bu nedenle bir dezavantaj olarak değerlendirildiğinde aileleriyle birlikte mevsimlik işçi olarak başka şehirlere göç etmek zorunda kalan ortaokul öğrencileri, eğitim olanaklarından yeterince faydalanamadıklarından başarısız olmakta ve eğitim sisteminin dışına itilmektedirler.

Eğitim insan yaşamında fark ispatlanmış olmasına karşın, yoksulluk nedeniyle eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayanların toplumsal olarak dışlandıkları anlaşılmaktadır (Hodđinot, Lethbridge, Phipps, 2007; Murphy ve Tobin, 2011; Yu, 2014).

Dezavantajlı ortaokul öğrencilerinin akademik, davranışsal, sosyal ve kültürel konulardaki eksikliklerinin giderilmesinde okul yöneticisi ve öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Öğrencilerin başarılı olmaları için okul yöneticilerinin, öğretmenler, aileler, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmaları, üniversiteler ile ortak projeler geliştirmeleri gerekmektedir. Okul toplumsal bir açık sistem olarak tanımlandığından, yöneticiler okul çevresinde öğrenci potansiyeli ve ailelerin toplumsal ve demografik özelliklerine ve gereksinimlerine de duyarlı olmak durumundadır. Okul yöneticilerinin bu gereksinimleri karşılayamamaları durumunda okulun etkilliği tartışılmakta ve baskı artmaktadır (Hoy ve Miskel, 2012). Bu süreçlerin

gerçekleştirilebilmesi için okul yöneticilerinin, birden çok liderlik özellikleri göstermeleri beklenir (Yalçınkaya, 2002).

Okul yöneticilerinin liderlik davranışları ile okulun etkililiği doğrudan ilişkilidir (Balcı, 2014). İyi bir okul, güçlü ve vizyoner bir öğretimsel lider tarafından yönetilir (Bolman ve Deal, 2013). Etkili okulu oluşturma, yönetme ve sürdürmede okul yöneticisinin liderliği büyük önem taşımaktadır (Cemaloğlu, 2013). Liderlik paradigmasının önde gelen çağcıl yaklaşımlarından biri olarak görülen dönüşümcü liderliğin, dezavantajlı ortaokul öğrencilerinin sorunlarının çözülebilesinde etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Takipçilerinin hayranlık, sevgi ve güven duyduğu dönüşümcü liderler; çalışanlar üzerinde yüksek düzeyde moral, motivasyon ve performans yaratan, model olan, beklentilere göre açık bir iletişim geliştiren, karizmatik, çevrelerini değiştirebilen, okulda öğrenme kültürünü oluşturan, yaratıcılığı, yeniliği ve başarıyı teşvik eden, vizyon ve misyon oluşturan, cesaretlendiren ve bireysel farklılıkları kabul eden liderlerdir (Balyer, 2012; Cohen, 2015; Çelik, 1998; Eraslan, 2004; Hoy ve Miskel, 2012; Karip, 1998; Lunenburg ve Ornstein, 2013; Turan ve Bektaş, 2014). Okul yöneticilerinin ayrıca öğretim, etik, kültürel, vizyoner ve dağıtımcı liderlik özelliklerini göstermeleri beklenmektedir. Dezavantajlı toplum kesimin çocuklarının bu kısır döngüyü kırabilmesi ve geleceğe güvenle bakabilmesi, eğitim olanaklarından yeterince faydalanmalarına bağlıdır. Bu konuda başta okul yöneticileri ve öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Okul yöneticilerinin liderlik davranışlarına ilişkin beklenen rolü gerçekleştirebilmeleri, eğitim yönetimi alanında lisanüstü eğitim görmelerine, araştırma ve planlama, takım kurma ve yönetme, okul çevre işbirliği, çevresel baskı gruplarının yönetimi konularında bilgi ve beceriye sahip olmalarının yanında, güçlü bir iletişim ve ikna edebilme becerilerine de sahip olmalarını gerektirmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, dezavantajlı mahallelerdeki ortaokullarda görev yapan okul yöneticilerinin yoksulluk, yoksunluk, sosyal dışlanma ve mevsimlik göç yaşayan öğrencilerin okula devam etmeleri ve başarılarını artırmak için hangi çalışmaları yürüttükleri ve liderlik davranışlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Konuya ilişkin aşağıdaki alt amaçlar geliştirilmiştir;

1. Öğrenciler derslerde ve merkezi sınavlarda neden başarısız olmaktadır?
2. Öğrencilerinizin ders başarısını artırmak için okulda hangi etkinlikleri yapılmaktadır?
3. Sınavlarda başarılı olan öğrenciler nasıl ödüllendirilmekte ve teşvik edilmektedir?
4. Öğrencilerin ders materyalleri nasıl karşılanmaktadır?
5. Öğrenci ailelerine yönelik hangi çalışmalar yapılmaktadır?
6. Rehberlik servisi, öğrenci ve ailelere yönelik hangi çalışmalar yapmaktadır?
7. Öğretmenlere göre öğrencilerin derslerde ve merkezi sınavlarda başarısız olmalarının sebepleri nelerdir?
8. Okul bütçesi nasıl oluşturulmakta ve nerelere harcanmaktadır?

Yöntem

Araştırma modeli

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni ile gerçekleştirilmiştir. Olgu bilim araştırmaları, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmada ekonomik olarak dezavantajlı ortaokullarda görev yapan okul müdürlerinin sorunların çözülmesi yönündeki liderlik davranışları belirlenmeye çalışılmaktadır.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklemin, problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016). Araştırmada yönetici ve öğretmenlerin dezavantajlı durumlardan etkilendikleri kabul edilmiştir. Çalışma 2016-2017 öğretim yılı bahar döneminde, Adıyaman il merkezinde ekonomik olarak dezavantajlı mahallelerde (köylerden sürekli göç alan, plansız ve gecekondu yapılarında yaşayan, genellikle devletin sosyal desteğine gereksinim duyan, kalabalık ailelerin yaşadığı yoksul yerleşim yerleri) görev yapan 10 ortaokul müdürü ve bu okullarda

görev yapan 48 branş öğretmeni ile okulların rehber öğretmenleri katılmıştır.

Verilen toplanması

Çalışmanın verilerinin toplanması için öncelikle araştırmacılar alan yazını taranmış ve sekiz adet soru geliştirmiştir. Sorular Adıyaman'ın dezavantajlı mahallerindeki ortaokullarda görev yapan bir okul müdürü, iki müdür yardımcısı ile Türkçe, Fen Bilgisi, Matematik ve Sosyal Bilgiler branşından dört öğretmenle yapılan ön görüşme ve alan uzmanı öğretim elemanlarının görüşleri de alınarak hipotez cümlesine dönüştürülmüştür.

Ekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde görev yapan okul müdürlerinin liderlik davranışlarını belirlemek için araştırma verileri yöneticilerle yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Ayrıca konuya ilişkin öğretmen görüşleri 4 grup şeklinde "Odak Grup Görüşmesi" yöntemi ile elde edilmiştir. Okul yöneticileri ve öğretmenlere konuya ilişkin düşüncelerini serbestçe ifade edebilecekleri bir ortam oluşturulmuştur (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011). Okul yöneticileri ile ortalama görüşme süresi 120-160 dakika arasında ve öğretmenlerle yapılan odak grup tartışması 25-45 dakika arasında gerçekleşmiştir.

Verilerin analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya katılanların görüşleri olduğu gibi ve yansız olarak değerlendirilmiştir. Araştırılan olgu olduğu biçimiyle gözlemlendiğinden ve katılımcıların görüşleri yansız olarak değerlendirildiğinden araştırma geçerlidir. Güvenirlik ise gözlenen durum ile ilgili, farklı gözlemciler ya da aynı gözlemci tarafından farklı zamanlarda elde edilen sonuçların ilişkilendirilmesidir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). İki araştırmacı tarafından ayrı ayrı yapılan analizin ilk aşamasında bir çerçeve oluşturulmuştur. İkinci adımda ise kavramsal kodlar belirlenerek verilerin tanımlanmıştır. Her iki araştırmacının kodlama benzerlikleri ve farklılıkları "Güvenirlik: Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100 (Miles ve Huberman, 1994) formülüyle karşılaştırılarak % 92 uyum yüzdesi ne ulaşılmıştır.

Bulgular

Bu kısımda ekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde görev yapan okul müdürlerinin liderlik davranışlarına ilişkin yönetici ve öğretmen görüşlerine ilişkin nitel araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 1.

Okul Yöneticilerine Göre Öğrencilerin Derslerde ve Ulusal Sınavlarda Başarısız Olmasının Aileden Kaynaklanan Sebepleri

Tema	Kodlar	f	%
Başarısızlığın Nedenleri	Ailenin bilinçsiz olması	10	100.0
	Çocuğa ilgisizlik ve sevgisizlik	10	100.0
	Ders çalışma ortamının yetersizliği	10	100.0
	Parçalanmış aile	9	90.0
	Ailede model kişi olmaması	9	90.0
	Aile içi şiddetin olması	9	90.0
	Çocuk sayısı (4-6 çocuk)	9	90.0
	Mevsimlik işçilik	6	60.0
	Çok eşlilik	4	40.0
Taşınmalı eğitim	2	20.0	

Tablo 1'de, öğrencilerin derslerde ve ulusal sınavlarda başarısız olmalarının nedenleri verilmiştir. Konuya ilişkin okul yöneticileri şunları belirtmişlerdir;

“...ailelerin % 20 göçer ya da yarı göçer. Çocuklar mevsimlik işçi olarak aileleri ile gittikleri için Nisan sonu okuldan ayrılıp Kasım ayı sonu okula geliyorlar...” (M1).

“...okulumuzda ateşli hastalıkların izleri, göz kayması, sara hastalığı ve algılama sorunu olan çok öğrencimiz var...” (M2).

“...TEOG sınavı devam ederken sadece üç velimiz okul bahçesinde bekledi...” (M7).

“...ailesi öğrencilere harçlık vermediği için güçlü öğrenciler ve çete grupları diğer öğrencilerden okulda zorla para alıyorlar” (M3)

“... ikili eğitim yapıyoruz, annesi gezmeye gittiği için ilkokul öğrencisi dört saat önce gelip okulun bahçesinde öğleden sonra derse girmek için bekliyor...”(M4).

Tablo 2.

Okul Yöneticilerince Öğrencilerin Ders Başarısını Artırmak İçin Yapılan Etkinlikler ve Bu Süreçte Karşılaşılan Güçlükler

Tema	Kodlar	f	%
Başarıyı Artırmak	Hafta sonu kursları	10	100.0
	Ev ziyaretleri	10	100.0
	Koçluk sistemi	10	100.0
	Deneme sınavları	10	100.0
	Teneffüslerde soru çözme	8	80.0
Karşılaşılan Engeller	Okul finansmanın yetersizliği	10	100.0
	MEB kitaplarının yetersizliği	10	100.0
	Yardımcı kaynak alamama	10	100.0
	Okulun alt yapısındaki eksiklikler	9	90.0
	Öğrencilerin etütlere katılamaması	8	80.0
	Öğretmen rotasyonu	6	60.0
	Velilerin ev ziyaretlerini kabul etmemesi	4	40.0
	İkili öğretim	3	30.0

Tablo 2’de, öğrencilerin ders başarısını artırmak için yapılan etkinlikler ve güçlüklerin neler olduğu görülmektedir. Konu hakkında okul yöneticileri görüşleri şunlardır;

“... bazı kız çocukları ise ev işlerine yardım ettiği veya küçük kardeşlerine baktıkları için etüt ve hafta sonu derslere gelemiyorlar...” (M3).

“... bu yıl sadece 80 velimizi ziyaret edebildik. Öğretmenler velilerle muhatap olmak istemiyorlar...” (M8).

“... okullar siyasetin tam ortasında, öğretmenlere bir şey diyemiyoruz. Öğretmenler daha duyarlı olursa çocuğun sorununu çözeriz. Öğretmenlerimiz isteksiz, gönülsüz, okulumuzda nöbet sistemi bile işlemiyor...” (M4).

“... 15 köyden okulumuza taşıma ile gelen 187 öğrenci servislerin başka okulların da öğrencilerini taşıdığından hafta içi etütten ve hafta sonu ücret ödenmediğinden dolayı kurslarından faydalanamıyorlar...” (M6).

Tablo 3.
Okul Yöneticilerinin Başarılı Öğrencilere Verdiği Ödüller ve Teşvikler

Tema	Kodlar	f	%
Ödül	Madalya	10	100.0
	Başarı belgesi	10	100.0
	Plaket	9	90.0
	Kitap	5	50.0
	Tişört	3	30.0
	Ayakkabı	2	20.0
	Bisiklet	2	20.0
Teşvikler	Ödülün bayrak töreninde verilmesi	10	100.0
	Okul Web sayfasında yayınlanması	4	40.0
	Gezi	4	40.0
	Fotoğraf çekirme	3	30.0
	Haftanın ve ayın sınıfı	2	20.0

Tablo 3’te, okul yöneticilerinin başarılı öğrencilere verdikleri ödüller ve teşviklerin neler olduğu görülmektedir. Konuya ilişkin okul yöneticileri şunları belirtmişlerdir;

“... her deneme sınavından sonra sınıfta okulda 1., 2. ve 3. olan öğrencilere bayrak töreninden önce plaket ve madalya veriyoruz...”(M7).

“... başarılı öğrencilere tişört, ayakkabı, “haftanın sınıfı”, “ayın sınıfı”, onur ve başarı belgeleri veriyoruz. Ödül alan öğrencilerin daha çok çalıştığını görüyoruz...”(M10).

“... değerler eğitimine katılan 280 öğrenciye Kur’an-ı Kerim hediye ettik...”(M6).

“... toplum destekli polis bizden geziye götürmek için öğrenci istediğinde başarılı ve fakir öğrencileri gönderiyoruz...” (M2).

Tablo 4.
Okul Yöneticilerince Öğrencilerin Bazı Gereksinimlerinin Karşılanması

Tema	Kodlar	f	%
Yardımlar	Yardımcı kaynaklar	10	100.0
	Kırtasiye malzemeleri	8	80.0
	Kıyafet	8	80.0
	Çanta	8	80.0
	Ayakkabı	4	40.0
	Kırtasiyeler	10	100.0
İşbirliği Yapılan Kurumlar	Tekstil şirketleri	7	70.0
	Valilik	4	40.0
Kurumlar	İşveren kuruluşları	4	40.0
	Vakıf ve dernekler	4	40.0

Tablo 4’te, öğrencilerin bazı gereksinimlerinin nasıl karşılandığına ilişkin veriler görülmektedir. Konuya ilişkin okul yöneticileri şu görüşleri belirtmişlerdir;

“... öğrenciler kahvaltı yapamadan oklu geldiği için sürekli mide ağrısından şikayet ediyorlar. Öğretmen arkadaşlar kantinciye para bırakıyorlar, kantinci kahvaltı yapmadan gelen öğrencilere simit, tost vs. veriyor...” (M7, M4).

“... hayırsever iş adamlarından kıyafet ve kırtasiye desteği alarak en dezavantajlı öğrencilere dağıtıyoruz. Ayrıca öğretmenlerimiz çevrelerinden ve kırtasiyelerden yardım alarak öğrencilere dağıtıyorlar ...” (M5).

“... bir işveren örgütü fakir öğrenciler için elbise yardımı yaptı, ancak bunlar öğrencilerin giyemeyeceği kadar kötü ve defolu idi. Bu yardımı dağıtmak için yerel bir TV kanalını da çekim yapsın diye getirmişlerdi...” (M3).

Tablo 5.
Okul Yöneticilerince Dezavantajlı Öğrenci Ailelerine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Temalar	Kodlar	f	%
Aile Eğitimi	Madde bağımlılığı	10	100.0
	Hijyen eğitimi	9	90.0
	Anne ve çocuk sağlığı	8	80.0
	Ergenlik ve iletişim	8	80.0
	Veliler kitap okuyor projesi	8	80.0
	Cinsel istismar	2	20.0
Destek	Şartlı Nakit Transferi (30-55 TL/Ay)	10	100.0
	Kamu kurumlarına yönlendirme	9	90.0
	Eve gıda yardımı	7	70.0
İşbirliği	İl Sağlık Müdürlüğü	10	100.0
	Toplum polisi	10	100.0
	Sosyal Hizmetler	9	90.0
	Valilik	8	80.0
	Yeşilay Derneği	8	80.0
Katılım	İlgisiz olduğu için çoğu gelmiyor	10	100.0
	Küçük çocuğu olduğu gelmiyor	9	90.0
	Güç mesafesi	9	90.0

Tablo 5’te, okul yöneticilerince öğrenci ailelerine yönelik yapılan çalışmalar verilmiştir. Konuya ilişkin okul yöneticileri şunları belirtmişlerdir;

“... Risk grubundaki çocuklarla özel olarak ilgileniyoruz. Valilikle işbirliği yaparak bir kız öğrencimizi ailesinden alıp sosyal hizmetlere sağladık...” (M4).

“... Aile ziyaretlerinde fark ettiğimiz engelli çocuğa sosyal hizmet kurumu ile işbirliği yaparak maaş bağlattık...” (M2).

“... Ev ziyaretlerinde aile çok fakirse kendimiz bir şeyler alıyoruz veya Sosyal Yardımlaşma Vakfından aldığımız gıda maddelerini götürüyoruz...” (M9).

“... Vali yardımcısı ile en yoksul olan 6 evi ziyaret etik, ailenin gereksinimlerinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından karşılanmasını sağladık ...” (M5).

Tablo 6.
Okul Yöneticileri Göre Rehberlik Servisinin Öğrenci ve Ailelere Yönelik Gerçekleştirdikleri Etkinlikler ve Karşılaştıkları Sorunlar

Temalar	Kodlar	f	%
Etkinlikler	Danışmanlık	10	100.0
	Ev ziyaretleri	10	100.0
	Özgüven eğitimi	9	90.0
	Eğitimsel rehberlik	7	70.0
Sorunlar	Tanıma testleri	7	70.0
	Kadro eksik	10	100.0
	Stajyer öğretmen	8	80.0
	Rehberlik odasında donanımsız olması	8	80.0
	Rehberlik odası yok	3	30.0
	Uyumsuz	2	20.0

Tablo 6’da, okul rehberlik servisinin öğrenci ailelerine yaptığı çalışmalar görülmektedir. Konuya ilişkin okul yöneticileri şu görüşleri belirtmişlerdir;

“... randevu alıp eve gittik, oturduk, kimse bizimle görüşmeye gelmedi, öğrencimiz annem damda işi var gelmeyecek dedi ...” (M3).

“... rehberlik servisi olarak yaptığımız anket çalışması sonucunda öğrencilerin % 62’sinin (420 kişi) okula kahvaltı yapmadan geldiğini belirledik...” (M1).

“... öğrencilerin özgüven sorunlarından dolayı teneffüslerde sınav soruları sormuyorlar” (M1, 4, 6, 7, 8,).

Tablo 7.
Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Derslerde ve Merkezi Sınavlarda Başarısız Olma Nedenleri

Tema	Kodlar	f	%
Öğrenci Başarısızlığı	Özgüven sorunu	48	100.0
	Motivasyon eksikliği	47	97.92
	Ders çalışmama	45	93.8
	Hedef belirsizliği	44	91.7
	Lider öğrencilerin az olması	42	87.5
	Yetersiz beslenme	41	85.4
	Şiddet kültürü	41	85.4
	Ders materyalleri eksikliği	40	83.3
	Ödev yapmaması	38	79.2
	Soru sormama	37	77.1
	Devamsızlık	37	77.1
	Kitap okumama	34	70.8
	Kendilerini savunamama	29	60.4
	Dinlememe	25	52.1
	Madde kullanımı	19	39.6
	Saygısızlık	15	31.Mar
Altyapı Yetersizliği	Okula zarar verme	13	27.Oca
	Eğitim altyapısı yetersiz	48	100.0
	Etkinlik altyapısı yetersiz	43	89.6

Tablo 7’de öğretmenlere göre öğrencilerin derslerde ve merkezi sınavlarda başarısız olmasının nedenleri verilmiştir. Konuya ilişkin öğretmenler şunları belirtmişlerdir;

“... Mahallede sosyo-ekonomik durumu iyi olan bilinçli aileler çocuklarını başka bölgelerdeki okullara gönderiyorlar. Sınıflarda başarılı ve rol model öğrenci sayısının çok az olması nedeniyle sınıfta rekabet oluşmuyor ...” (Ö1, Ö2, Ö5, Ö7, Ö10).

“... Veliler bizi ev ziyaretlerine mahcup oldukları için kabul etmek istemiyorlar...” (Ö3, Ö7, Ö8, Ö9).

“... Okulumuzun bahçesine İmam Hatip Lisesi yapıldı, öğrencilerimiz arasında sorun olduğunda lisedeki kardeşlerini çağırıp, öğrencimizi dövdürüyorlar...” (Ö1).

“... öğretmenler arasındaki görüş farklılıkları okulda birlikte çalışmayı ve ortak tutumların oluşmasını engelliyor...” (Ö4, Ö6).

Tablo 8. Okulun Yöneticilerine göre Finansman Kaynağı ve Harcamalar

Tema	Kodlar	f	%
Finansman Kaynağı	Eğitime katkı payı	10	100
	Bağış	10	100
Okul Geliri	1000 TL-2000TL arası	4	40.0
	5000 TL-10000 TL arası	4	40.0
	20000TL-25000 TL arası	4	20.0
	Kantin geliri olmayan	2	30.0
	Temizlik görevlisi ve malzemesi	10	100.0
	Fotokopi kırtasiye	10	100.0
	Başarılı öğrencilere ödül	10	100.0
	Güvenlik görevlisi	1	10

Tablo 8’de, okulun finansman kaynağı ve harcamalar görülmektedir. Konuya ilişkin okul yöneticileri şu görüşleri belirtmişlerdir;

“...velileri okuldan uzaklaştıran tek şey paradır.Para isteyeceğiz diye okula gelmiyorlar...” (M5).

“... aylık 1500 TL kantin gelirimiz var. Bunun %5’ini Maliyeye ve % 20’sini Milli Eğitim Müdürlüğüne veriyoruz. Kalan 1100 TL’yi ilkokul ve biz paylaşıyoruz...” (M1).

“... Ailelerden kayıt için bağış alamıyoruz. Öğrencilerden yıllık 10 TL katkı payı istedik sadece % 30’undan topluyoruz...” (M1, 6, 7).

“...okula bir güvenlik görevlisi aldık maaşını öğretmenler veriyor...” (M1).

Tartışma Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, dezavantajlı mahallelerindeki ortaokullarda görev yapan okul yöneticilerinin yoksulluk, yoksunluk, sosyal dışlanma ve mevsimlik göç yaşayan öğrencilerin okula devam etmeleri ve başarılarını artırmak için hangi çalışmalarını yürüttükleri ve buna ilişkin liderlik davranışlarını belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırma sonucunda bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan bir sonuca göre dezavantajlı ortaokullardaki öğrenci başarısızlığının, ailelerin bilinçsiz olmasından, eğitim-öğretim altyapısının yetersizliğinden ve okuldaki liderlik sorunundan kaynaklanmaktadır. Yoksulluk ve dezavantajlı olma gibi genel bir takım sorunlarla mücadele etmekte olan öğrencilerin bir de okul yöneticilerinin yönetsel becerileri yeterince yerine

getirememeleri gibi daha büyük bir sorunla karşı karşıya kaldıkları değerlendirilmektedir. Bölgenin zorlukları okul yöneticilerinin daha farklı yönetsel yaklaşımları işe koşmaları gerekliliğini göstermektedir. Bu bölgelerde görev yapan yöneticilerin tüm öğrencilerini yakından takip etmeleri ve onların bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya, akademik zorluklarını aşmaları için ek çalışmalar yapmalarını gerekli kılmaktadır. Diğer bir yandan ortaokul yöneticilerine göre ise durum daha farklı açıklanmaya çalışılmaktadır. Buna göre bu bölgelerde görev yapan ortaokul yöneticileri ailelerin bilinçsiz, çocuklarına karşı ilgisiz, sevgisiz, evde ders çalışma ortamının yetersiz, çocuk sayısının fazla, aile içi şiddet, çok eşlilik veya parçalanmış aile ve mevsimlik tarım işçiliği, ortaokul öğrencilerinin başarısının düşmesine ve okulu terk etmelerine neden olduğunu dile getirmektedirler. Bunlar zaten bu çocukların karşı karşıya kalabildikleri geleneksel zorluklardır. Ancak okul yöneticilerinin bu konularda ailelerle de işbirliği içerisinde olmaları, toplum kanaat önderleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak bunların üstesinden gelmeye çabalamaları gerektiği değerlendirilmektedir. Özdemir ve diğerleri (2010) yürüttükleri bir araştırmada Türkiye’de temel eğitimde okulu terk eden öğrencilerin genelde dezavantajlı aile çocukları olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Yine benzer bir şekilde Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) dezavantajlı aile çocuklarının, sosyo-ekonomik statüsü yüksek aile çocuklarına göre genelde daha az başarılı oldukları ve okulu bırakma oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Payne ve Biddle, 1999; Tauck Family Foundation, 2015). Ayrıca dezavantajlı aile çocuklarının maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun olarak yaşadıkları, haklarından yararlanamadıkları, potansiyellerini tam olarak geliştiremedikleri ve topluma eşit bireyler olarak katılamadıkları belirlenmiştir (UNICEF, 2016). Halbuki dezavantajlı kesimlerden gelen bireylerin gelecekte başarılı olabilmelerinin okulda verilecek nitelikli eğitimle, güçlü rehberlik ve psikolojik danışmanlıkla mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Araştırma kapsamında odak grup görüşmesi yapılan öğretmenler, öğrencilerin başarısız olmasında özgüven sorunu, motivasyonsuzluk, yetersiz besleme, hedef belirsizliği, ödev yapmama, dersi dinlememe, sınıfta soru sormama, kitap okumama, hakkını savunmama, devamsızlık, lider öğrencinin azlığı, aralarındaki şiddet kültürünün yaygınlığı, madde kullanımı ile okulun öğretim ve etkinlik alt yapısı ile finansmanının yetersiz olmasının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye’de 2017 yılına kadar Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı (TEOG) son haliyle Liseye Geçiş Sınavı (LGS) en önemli ve her öğrencinin sadece bir kez girilebildiği bir sınavdır. Bu sınavdan başarılı olamayan öğrenciler zorunlu olarak ya meslek liseleri, imam hatip liseleri ya da açık liselere kaydolmaktadırlar. Oral ve McGivney’e göre (2014) Türkiye’de Fen liselerindeki öğrencilerin % 51’i ve Anadolu liselerindeki öğrencilerin % 42’si sosyo-ekonomik düzeyi en yüksek ailelerden gelmektedir. Bu çalışmanın yürütüldüğü dezavantajlı mahalledeki okullarda geçmiş yıllarda on ortaokuldan sadece bir öğrenci fen lisesini kazanabilmiştir. Bu öğrencilerin fen lisesini kazanmak bir yana, mevsimlik işçi olarak farklı illerde tarlalarda veya okul döneminde hafta sonları geçici işlerde çalışmaları nedeniyle psikolojik ve bedensel sağlık sorunları yaşamaktadırlar (Tabcu, 2015). Bu durum öğrencilerin doğuştan bazı yoksunluklara mahkum olduğu gerçeğini düşündürmektedir.

Yine araştırmada elde edilen diğer bir sonuca göre ortaokul yöneticileri öğrencilerin başarılarını artırmak için ev ziyaretleri, koçluk, deneme sınavları, başarılı öğrencilere özendirici ödüller verdiklerini, buna karşın okulda öğretmen rotasyonunun sık sık olması, finansmanının yetersiz, ikili öğretim ve yardımcı kaynak eksikliği olduğunu belirtmişlerdir. Bazı ortaokul yöneticileri, öğrencilerin kırtasiye ve giyim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla valilik, toplum polisi, sosyal hizmetler, vakıf ve dernekler ile işbirliği yaptıklarını, ayrıca kadın velilere anne ve çocuk sağlığı, aile içi iletişim ve hijyen eğitimlerinin verilmesi için il sağlık müdürlüğü ile işbirliği yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna göre dezavantajlı mahallelerdeki ortaokul yöneticilerinin öğrenci başarısını artırmak için diğer okullardaki yöneticilerden daha fazla bir çabalarının olmadığı söylenebilir. Öğrencilerin giyim ve kırtasiye gereksinimleri sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı ve valiliğin öncülüğünde bazı dernek ve büyük giyim mağazalarınca da sağlanabilmektedir (MEB, 2011). Ortaokul yöneticilerinden beklenen, dezavantajlı öğrencileri eğitim sisteminde tutabilmek ve başarıyı sağlayabilmek için stratejik düşünerek planlar yapmak, öğretmenlerin moral ve motivasyonlarını yükselterek yaratıcılığı, yeniliği ve başarıyı teşvik etmektir. Ayrıca okul-aile işbirliğini güçlendirerek velilere yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, çevredeki kurumlarla işbirliğini geliştirerek okulun gereksinimlerinin karşılanması yönünde çaba göstermeleridir. Okul yöneticilerinin dönüşümcü liderlik özelliklerine ilişkin pek çok araştırma yapılmış olmasına karşın

özellikle dezavantajlı okullardaki yöneticilerin bu özelliklerine fazla odaklanılmamıştır. Akbaba-Altun (2003) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim müdürlerinin dönüşümcü liderliğin önemli olduğunu düşünmelerine karşın uygulamadıklarını, Töremen ve Yasan (2010) ilköğretim okulu müdürlerinin dönüşümcü liderlik rol ve davranışları gösterdiklerini, Taş ve Çetiner (2011) ortaöğretim okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik davranışlarının yeterli olmadığını belirlemişlerdir. Aslında bu çalışma grubundaki okul yöneticilerinden dönüşümcü liderler olmaları beklenmektedir. Zira ABD’de dezavantajlı bölgelerdeki okul yöneticilerinin öğrenci başarısını artırmak için dönüşümcü, paylaşımcı ve karizmatik liderlik davranışlarını daha fazla gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Cohen, 2015). Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında dezavantajlı okullarda başarının artırılabilmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Okul yöneticilerinin atanmasında çağdaş akademik ölçütler benimsenmeli ve hizmet öncesinde liderlik eğitimleri verilmelidir.
- Dezavantajlı bölgelerdeki ortaokulların “dört duvar bir çatı” algısının yıkılması ve öğrencilerin okula koşarak gidebilmesi için akademik ve sosyo-kültürel alt yapısı güçlendirmelidir.
- Ailelerin eğitimi ve bilinçlendirilmesi konularında projeler geliştirilmesi için sivil toplum örgütleri ve üniversitelerle işbirliği yapılmalıdır.
- Öğretmenlerin bu okullarda uzun yıllar çalışabilmeleri teşvik edilmelidir.
- Dezavantajlı bölgelerde okula kayıt için bağış ve eğitime katkı payı alınmamalı, kantin gelirlerinden kesinti yapılmamalıdır.

Kaynaklar

- Adaman, F. ve Çağlar, K. (2005). *Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Araştırma Vakfı Yayınları.
- Akbaba-Altun, S. (2003). İlköğretim okulu müdürlerinin dönüşümcü liderliğe verdikleri önem ve uygulama düzeyleri, *İlköğretim-online* 2(1) 10-17.
- Allen T. ve Thomas, A. (2000). *Poverty and development into the 21. century*. Oxford University Press.
- Agasisti, T., Avvisati, F., Borgonovi, F. ve Longobardi, S. (2018). Academic resilience: What schools and countries do to help disadvantaged students succeed in PISA, *OECD Working Paper No. 167*
- Bailey, K.D. (1994). *Methods of social research* (4th ed.). New York: The Free Press.
- Balcı, A. (2014). *Etkili okul, okul geliştirme, kuram uygulama ve araştırma*. 7. Baskı, PegemA yayınları, Ankara.
- Balyer, A. (2012). Transformational leadership behaviors of school principals: a qualitative research based on teachers’ perceptions. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 581-591.
- Beleli, Ö. (2013). *Mevsimlik tarım işçiliği ve çocuklar: Sorun analizi ve politika önerileri*, Ankara: Kalkınma Atölyesi, 2. Basım.
- Bell, M. (1997). The development of expertise. *Journal of Physical Education, Recreation, and Dance*, 68(2), 34-38.
- Bergeson T (2006). Race, poverty, and academic achievement. Erişim adresi: <http://www.doh.wa.gov/SBOH/ESS/documents/Race&Poverty.pdf>
- Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (2003). *Qualitative research for education: an introduction to theories and methods* (4th ed.). New York: Pearson Education.
- Bolman, L. ve Deal, T. E. (2013). *Örgütleri yeniden yapılandırmak* (Çev. A. Aypay ve A. Tanrıoğen). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Brady, D. (2003). The Poverty of Liberal Economics, *Socio-Economic Review*. 1, 369-409.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (21. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık. Ankara.
- Brooks-Gunn, J. ve Duncan, G. J. (2007). The effects of poverty on children and youth. Erişim adresi: http://www.futureofchildren.org/usr_doc/vol7no2ART4.pdf
- Buck, R. ve Deutsch, J. (2014). Effects of poverty on education. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 1139-1148.

- Cemaloğlu, N. (2013). Liderlik. S. Özdemir (Yay. haz.) *Eğitim Yönetiminde Kuram ve Uygulama* içinde (s.131-177). Ankara: PegemA yayınları.
- Ceren, A. ve Çelik.C. (2015). Kentsel yoksulluğun çözümünde kamu-sivil toplum kuruluşları işbirliği: Adıyaman örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(20) 572-613.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.) London: New York, Routledge.
- Cohen, M. J. (2015). Principal Leadership in High-Performing, High-Poverty Elementary Schools. *Educational Administration: Theses, Dissertations, and Student Research Paper* 247.
- Çelik, V. (1998). Eğitimde dönüşümcü liderlik. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(16), 1-20.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 95-107.
- Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye'deki boyutu*. Ankara: DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayını.
- Eraslan, L. (2004). Liderlikte post-modern bir paradigma: dönüşümcü liderlik, *Journal of Human Sciences*, 1(1) 1-32.
- Ferguson, B., Tilleccek, K., Boydell, Rummens, A. ve Roth Edney, D. (2007). *Early school leavers: Understanding the lived reality of student disengagement from secondary school*. Erişim adresi: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/policyfunding/reports.htm>
- Hoddinot, J., Lethbridge, L. ve Phipps S. (2007). Is history destiny? Resources, transitions and child education attainments in Canada. Erişim adresi: <http://www.hrsdc.gc.ca/en/cs/sp/sdc/pkrf/publications/research/2002-000185/SP-551-12-02E.pdf>
- Hoy, W. K. ve Miskel, G. C. (2012). *Eğitim yönetimi: Teori, araştırma ve uygulama* (S. Turan Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun nedenleri ve yoksullukla mücadele yolları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karip, E. (1998). Dönüşümcü liderlik. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(16), 443- 465.
- Kılınç, E. (2015). *Adıyaman sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından yardım alan vatandaşların işgücüne katılımlarının sağlanması* (Yayımlanmamış yüksek lisans projesi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Konak, A. (2002). Sosyal antropolojik yaklaşımla yeniden yerleştirme uygulamalarının karşılaştırmalı incelenmesi, *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1) 81-100.
- Krueger, R. A. ve Casey, M. A.(2000). *Focus groups: A practical guide for applied research*, 3rd edition. Thousand Oaks, CA: Sage pub.
- Lacour, M. ve Tissington, L.D. (2011). The effects of poverty on academic achievement, *Educational Research and Reviews*, 6(7), 522-527.
- Lunenburg, F. C. ve Ornstein, A. C. (2013). *Eğitim Yönetimi* (Çev. Ed. G. Arastaman). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis, forum. *Online Journal Qualitative Social Research*, 1(2), 1-10.
- MEB. (2011). Milli Eğitim Bakanlığının mevsimlik gezici tarım işçisi genelgesi, No: 2011/25.
- McLoyd, V. C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *Literature Review in American Psychologist*, 53(2), 185-204.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mulford, B., Kendall, D., Ewington, J., Edmunds, B., Kendall, L. ve Silins, H. (2008). Successful principalship of high-performance schools in high-poverty communities. *Journal of Educational Administration*, 46(4), 461-480.
- Murphy, J. F. ve Tobin, K. J. (2011). Homelessness comes to school: how homeless children and youths can succeed. *Phi Delta Kappan*, 93(3), 32-37.
- Oral, I. ve McGivney, E. J. (2043). *Türkiye eğitim sisteminde eşitlik ve akademik başarı, araştırma raporu ve analiz*, Eğitim reformu girişimi, İstanbul: Açık Toplum Vakfı Yayınları.
- Özdemir, S., Erkan, S., Karip, E., Sezgin, F. ve Şirin, H. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okulu terk etme nedenleri ve çözüm önerileri. *TÜBİTAK Pojesi No: 107K453*, Ankara.

- Özlem, D. (2011). Türkiye’de yoksulluk ve çocuk yoksulluğu üzerine bir inceleme, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1) 143-154.
- Payne, K. J. ve Biddle, B. J. (1999). Poor School Funding, Child Poverty, And Mathematics Achievement. *Educational Researcher*, 28(6), 4-13.
- Saygılı, G. (2014). *Erken döneme ilişkin gelişimsel etmenler ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolünün incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Semerci, U. P. ve Erdoğan, E. (2014). *Türkiye’de çocukların gözünden çocuğun iyi olma hali alanlarının ve göstergelerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi*. Ankara: UNICEF.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Stiglitz, J., Sen, A. ve Fitoussi, J. (2009). *Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress*. Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Paris
- Tabcu, G. (2015). *Mevsimlik tarım işçilerinin ortaokul çağındaki çocukların eğitim sorunlarının sosyolojik olarak incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Taş, A. ve Çetiner, A. (2011). Ortaöğretim okulu müdürlerinin dönüşümcü liderlik davranışlarını gerçekleştirme durumlarına ilişkin öğretmen görüşleri, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 369-392.
- Tauck Family Foundation. (2015, March). *Tauck family foundation*. Retrieved from Challenge: achievement gap. Erişim adresi: <http://www.tauckfamilyfoundation.org/challenge/achievement-gap>,
- TBMM. (2015). *Türkiye Büyük Millet Meclisi, mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu*. Dönem: 24, Yasama Yılı: 5.
- Töremen, F. ve Yasan, T. (2010). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Dönüşümcü Liderlik Özellikleri (Malatya İli Örneği). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2) 27-39.
- Turan, S. ve Bektaş, F. (2014). Liderlik. Selahattin Turan (Ed.) *Eğitim Yönetimi, Teori, Araştırma ve Uygulama* (s.293-331). Birinci Baskı, Ankara: PegemA Yayınları.
- TÜİK. (2015). Türkiye İstatistik Kurumu, Adıyaman İli yaşam endeksi gösterge değerleri (2015-2016).
- UNICEF. (2016). The State of the World’s Children, New York, Erişim adresi: http://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_SOWC_2016.pdf
- Yalçinkaya, M. (2002). Çağdaş okulda etkili liderlik, *Ege Eğitim Dergisi*, 2002 (1), 2: 109-119.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. D. (2016). Tarım işçisi ailelerin çocuklarının okul sürecinde deneyimledikleri sorunların anadil bağlamında ele alınması, *Bilim ve Toplum Dergisi*, 14(55), 102-116.
- Yu, M. (2014). *Poverty in education* (Unpublished doctoral thesis). Missouri State University.

Extended Abstract

Introduction

It is considered that there is a relationship between poverty and being disadvantaged. Poverty has been one of the most important problems at every phase of human life in the world in the human history. It is a reality that there is a heavy disadvantaged population in rural and suburbs of the cities in Turkey. Especially, in the cities of the Southeast part of the country have been the places where there are poor and seasonal workers.

This study purposes to determine the leadership behaviors and the efforts that school principals show in order to eliminate the problems originating from poverty, deprivation, and social exclusion and attendance problem stemming from immigration because of seasonal workers’ immigration and increase their academic success.

Method

The study was conducted with phenomenological design. In this regard, 10 school principals, 48 teachers who work in some disadvantaged neighborhoods in Adıyaman province were interviewed. The working group was determined by criterion sampling. When using this sampling method, the researcher selects a small number of units or cases that maximize the diversity with some criteria relevant to the research question. The idea behind this method is to look at a subject from all available angles, thereby achieving a greater understanding (Bailey, 1994).

The data were analyzed with the “content analysis” technique which usually aims to analyze similar data on a topic and comment on it (Mayring, 2000). In the first step in the data analysis process was the data organization procedures as Bogdan and Biklen (2003) recommended. In organizing the data, the researcher revisited each interviewer and listened to each audiotape while reviewing the transcripts to ensure the accuracy of the data. The researcher analyzed each teacher’s interview transcript later according to the data analysis procedures as Bogdan and Biklen (2003) described. It is called as coding categories, mechanical sorting of the data, and analysis of the data within each coding category. In this respect, each participant’s interview was coded separately according to teachers’ views on their roles in educational changes and sense of adaptation to these changes. The emerging themes were grouped and, later on repeated themes among the interviews into coding categories. It was done in three steps: category definition, exemplification, and codification regulation (Cohen, Manion & Morrison, 2007).

In order to provide trustworthiness and rigor the interviewer played the role of facilitator and listener by simply asking questions and recording the answers without leading them. The questions were reviewed by six field experts to ensure content validity. The latest forms of the questions were developed with these experts’ suggestions. In addition, the teachers were content enough with the confidentiality of the research to get in-depth answers without any hesitation. The locations were chosen to avoid being affected by power relations. The participants were interviewed somewhere out of the school buildings since they may have some hesitations to be disgraced by their principals. Therefore, interviews were organized and conducted somewhere out of the school building. Some precautions were taken to ensure the validity and reliability of the study.

a. While preparing interview form, the related literature was examined to create a contextual frame in order to increase the internal validity of the research. Member checking was also done. Moreover, participants were able to express their opinions freely and sincerely since their identities were kept secret.

b. Research process was explained clearly in order to increase external validity. The design of the research, study group, data collection process, and analysis and interpretation of the data were described in detail.

c. All of the data were written without any interpretation to ensure internal reliability. In addition, another faculty who has experience on qualitative research coded the information obtained from interviews. This code was compared with that of the researcher and the consistency was calculated (92%) (Miles ve Huberman, 1994).

d. Research process was explained clearly in order to increase external reliability. The raw data and coded data have been preserved by the researcher and other researchers are welcomed to examine them.

Result and Discussion

Education is one of the basic human rights which was declared by many legislatures and legal documents all over the world. However, there are many people who cannot reach this basic right for many reasons. One reason of this situation is economic deficiencies. This makes them disadvantaged in the society and education can exclude the negative effects of this situation.

In turkey, especially in some disadvantaged regions like South East part provinces a lot of children cannot go to school because of their family’s economic situation. As their families go to other cities to work, their children cannot attend to school and this may end up drop outs from school.

In these regions, school principals should show some different leadership behaviors and efforts in order to eliminate the problems originating from poverty, deprivation, and social exclusion and attendance problem stemming from immigration because of seasonal workers' immigration and increase their academic success.

However, results of this study reveal that families' poverty, their exclusion, unconsciousness, their indifference and insensitiveness towards to their children cause the students' failure as well as schools' physical conditions, and academic backgrounds of the students. It was concluded that despite the principals' efforts to increase the success of the schools, they need education to raise their behaviors in transformational, charismatic and visionary leadership behaviors.